

3. Meredith D. *Australia in the Global Economy 1999*. Melbourne : Cambridge University Press, 430 p.
4. Merrett D., Ville S. Tariffs, Subsidies, and Profits: A Re-assessment of Structural Change in Australia 1901-39. *Australian Economic History Review*. 2011. №51/1. P. 57-64.
5. Cochrane P. *Industrialization and Dependence. Australia's Road to Economic Development, 1870-1939*. St Lucia, 1980. 181 p.

УДК 94:325.54(477+94)‘1914/1919’/‘1939/1945’

Перга Т.Ю.

ВПЛИВ ПЕРШОЇ ТА ДРУГОЇ СВІТОВИХ ВІЙН НА ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО АВСТРАЛІЇ

Досліджено процес переселення українців на австралійський континент з XVIII ст. до середини XX ст. Виявлено, що в цей період відбулось дві хвилі переселення – перша, нечисельна носила економічний характер і тривала до середини 1940-х рр.; друга, масова відбулась наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. Зроблено висновок, що Перша світова війна не мала впливу на переселення українців в Австралію; на противагу, Друга світова війна стала головним чинником еміграції українців в країну з таборів для переміщених осіб (ді-пі), що знаходились у Німеччині та Австрії.

***Ключові слова:** Австралія, українці, Перша світова війна, Друга світова війна, еміграція, табори переміщених осіб.*

Перга Т.Ю. Влияние Первой и Второй мировых войн на переселение украинцев в Австралию.

Исследован процесс переселения украинцев на австралийский континент с XVIII до середины XX в. Выведено, что в этот период состоялось две волны переселения – первая, немногочисленная, которая носила экономический характер и продолжалась до середины 1940-х гг., вторая, массовая, произошла в конце 1940-х – начале 1950-х гг. Сделан вывод о том, что Первая мировая война не имела влияния на переселение украинцев в Австралию; в противовес, Вторая мировая война стала главным фактором эмиграции в страну украинцев из лагерей для перемещенных лиц (ди-пи), которые находились в Германии и Австрии.

***Ключевые слова:** Австралия, украинцы, Первая мировая война, Вторая мировая война, эмиграция, лагеря перемещенных лиц.*

Perga T.Yu. The influence of the World War I And World War II on the migration of ukrainians to Australia.

The process of resettlement of Ukrainians to the Australian continent from the eighteenth century to the middle of the twentieth century has been studied. It was found that during this period there were two waves of resettlement – the first, restricted which had economic nature and lasted until the mid-1940s; the second, a mass one, which took place in the late 1940s and early 1950s. It has been concluded that the World War I had no effect on the resettlement of Ukrainians to Australia; in contrast, World War II became a major factor in the emigration of Ukrainians to the country from displaced persons camps located in Germany and Austria.

Keywords: *Australia, Ukrainians, World War I, World War II, emigration, displaced persons camps.*

На даний час мільйони українців проживають у різних країнах світу, близько 40 тис. з них – в Австралії [1]. Хоча перші українці з'явилися на австралійському континенті ще в XIX ст., перша потужна хвиля переселення відноситься до середини XX ст. Вивчення головних чинників і специфіки цього процесу, що є метою даного дослідження, становить значний практичний інтерес для вітчизняної історичної науки. Актуальність теми обумовлена відсутністю ґрунтовних досліджень у цій царині. Однією з причин цього є, на наш погляд, недостатня увага українських дослідників до історії Австралії на противагу країнам Північної Америки та Європейського Союзу. Фактично єдиним українським науковцем, який присвятив низку статей проблемам літератури, культури і розвитку телекомунікаційної сфери Австралії є О.В. Зернецька.

Процес еміграції українців до Австралії вивчений вибірково. Зокрема майже повністю відсутня інформація про українців на теренах континенту до середини XX ст. за виключенням постаті дослідника Австралії і Океанії М. Миклухо-Маклая [2, 3, 4, 50]. Щодо переселення українців в Австралію після Другої світової війни, то певні статистичні дані можна знайти у довідниках-енциклопедіях авторства австралійських дослідників українського походження. Серед них – «Альманах українського життя в Австралії» (1994) [5] і четвертий том «Енциклопедії Української Діаспори» (1995) [6]. О.В. Зернецька проаналізувала життя Д. Нитченко – українського літературознавця, письменника, мемуариста, педагога і громадського діяча, який у 1949 р. разом з родиною переселився до Австралії [7]. З огляду на вказану ситуацію, важливим завданням є заповнення існуючої наукової прогалини.

Освоєння території австралійського континенту тривало кілька століть. З часу британської колонізації, що розпочалась у XVII ст., Австралія була країною імміграції. Крім кількох відсотків аборигенів, її населення складали іммігранти або їхні нащадки. Найбільші хвилі імміграції тривали з 1850 по 1890 р. і з 1945 р. по теперішній час. Перші мігранти походили з Британії, Ірландії та різних британських колоній. Близько 80 тис. прибули між 1788 та 1840 рр. до Нового Південного Уельсу. Після відкриття запасів золота характер австралійської міграції повністю змінився як кількісно так і в етнічному відношенні. Між 1851 і 1861 рр. в країну приїхало понад 600 тис. чол., і хоча

більшість були британцями та ірландцями, 60 тис. приїхали з континентальної Європи, 42 тис. - з Китаю, 10 тис. - зі США і близько 5 тис. - з Нової Зеландії та островів Південної частини Тихого океану. Якщо у 1788 р., коли розпочалось європейське поселення, чисельність аборигенів Австралії становила близько 400 тис. чол., то на початку ХХ ст. в країні проживало вже 3 млн. чол. [8]. На даний день чисельність жителів Австралії складає близько 25 млн. чол.

Перші українці з'явилися в Австралії ще в 1840-х рр. Можна припустити, що їх було небагато, принаймні австралійські джерела згадують лише кілька чоловік, які займались переважно сільськогосподарською діяльністю. До Другої світової війни вони прибували на австралійський континент двома шляхами - із Західної України, яка на той час була у складі Австро-Угорщини, через Європу та зі Східної України через Далекий Схід і Китай. Так, із Західної України в Австралію прибули: лікар зі Львова Дж. Луцький, який працював державним ботаніком, К. Кабат та В. Коссак (можна припустити, що це прізвище було видозмінено від українського «Козак»), які служили в поліції, Ю. Горецький зі сполонізованої родини, який приїхав з Шотландії, військовий австрійської армії М. Гриб, його земляк Я. Пелевський, українець на прізвище Займак, який займався вирощуванням устриць, робітник В. Харченко [5, с. 32-33]. Найбільш відомим українцем, який у ХІХ ст. зробив значний внесок у дослідження Австралії і Океанії, є М. Миклухо-Маклай. Невелику кількість українців в Австралії можна пояснити, на наш погляд, віддаленістю континенту і недостатньою інформованістю про цю країну. Найбільш популярними країнами з точки зору переїзду на постійне місце проживання, починаючи з кінця ХІХ ст., коли почалась перша хвиля міграції українців, були Сполучені Штати Америки і Канада, що обумовило потужну хвилю переселення саме в ці країни.

Для європейців, включаючи українців, принципівих перепон для міграції не було, до того ж, бурхливий розвиток сільського господарства й економіки Австралії у ХІХ ст. сприяв притоку мігрантів, метою яких було заробітчанство. На початку ХХ ст. міграційна політика Австралії змінилася і, незважаючи на порівняно велику кількість уродженців Китаю, що проживали в країні, у 1901 р. був прийнятий Закон про обмеження імміграції. Його часто називають «політикою Білої Австралії», яка фактично заборонила азіатську міграцію протягом наступних п'ятдесяти років. Того ж року Федеральний парламент ухвалив Закон про робітників Тихоокеанських островів, який заборонив їх працевлаштування в якості заробітчани і сприяв депортації багатьох працюючих осіб [9].

Перша світова війна суттєво змінила міграційну політику Австралії. По-перше, міграція в країну майже припинилася. Крім того, мігранти які народились в країнах, що належали до Троїстого Союзу - в Німеччині, Австро-Угорщині, Болгарії та Туреччині і до війни вважалися лояльними і прийнятними для життя в Австралії, були перекласифіковані на «ворожих прибульців» й інтерновані. Всього було інтерновано близько 7 тис. чол.[9].

Після закінчення Першої світової війни схема сприяння імміграції була відроджена. Британський уряд запропонував колишнім військовослужбовцям

безкоштовний проїзд до колоній і між 1919 та 1922 рр. до Австралії прибуло близько 17 тис. чол. [8]. Очевидно, що уродженці країн, які підтримували Троїстий Союз, були занесені в «чорні списки» і до вказаного переліку мігрантів не потрапили. Зокрема широкі дебати в політичних колах Австралії викликали питання прийняття на континент італійців, адже певний час на початку війни Італія входила в Троїстий Союз.

Події Першої світової війни, програні визвольні змагання викликали першу масову українську політичну еміграцію на Захід. Емігрантами стали переважно учасники військових формувань, політичні і громадські діячі УНР та ЗУНР. Зокрема у Польщі на початку 20-х рр. опинилося близько 30 тис. емігрантів, переважно з Наддніпрянщини, головним чином у таборах для інтернованих військовиків. Частину вояків УГА примістили в таборах інтернованих у Чехо-Словаччині. Крім того, українські емігранти поселилися в Австрії, Німеччині, Румунії, Югославії. Загальна кількість українських емігрантів у перші повоєнні роки доходила до 80-100 тис. осіб [10, с.14].

Водночас на даний момент відсутні дані, що засвідчують вплив Першої світової війни на переселення українців до Австралії. Це можна пояснити кількома причинами. З однієї сторони, українці, що проживали на території Австро-Угорщини і воювали в лавах її армії, автоматично відносились до категорії «ворожих прибульців». З іншої сторони, навряд такі обмежувальні заходи австралійського уряду могли вплинути на рішення українців, адже внаслідок значної віддаленості континенту і високої вартості проїзду цей маршрут був і так непопулярний серед багатьох з них. Що стосується українців, які проживали на території Російської імперії, то внаслідок буремних подій 1917-1920 рр. (більшовицької революції, українських національно-визвольних змагань) то вони переважно мігрували на європейські терени – у вказані вище країни, де осіли і вихідці із Західної України.

Тому під час Першої світової війни та у перші повоєнні роки в Австралії проживало лише кілька українців і їх прибуття на континент ніяк не пов'язано з цією подією. Один з них – Г. Піддубний (справжнє прізвище Товмашів) з Полтавщини, що перебував у країні в 1913 – 1917 рр. і працював журналістом. Повернувшись в Україну, він написав низку статей про Австралію. Зокрема у матеріалах, опублікованих у 1930 р. у газеті «Західна Україна», він розповідав, що багато емігрантів в Австралії були робітниками з Далекого Сходу, яким корабельні компанії пропонували подорож до далекого екзотичного краю з високим рівнем цивілізації і життя та гарною заробітною платою. За своїм етнічним складом вони переважно були росіянами та українцями, які оселилися у Квінсленді. У 1911-1917 рр. в Австралії знаходився відомий більшовицький діяч Артем (Ф. Сергеев) [5, с.35], який переховувався тут від російської влади. Тричі відвідував Австралію уродженець Західної України С. Барчинський – лікар, журналіст та любитель пригод. Перший раз – у 1912 р., після отримання у Берліні фаху медика. Проживши кілька років в Перті, перед Першою світовою війною він повернувся до Галичини і вступив до лав УГА. Вдруге він відвідав країну в 1936 – 1939 рр., втретє – у 1946 р., з повоєнною хвилею

українських мігрантів, й оселився там остаточно. Його статті про Австралію неодноразово з'являлась у львівській газеті «Діло» [6, с.41].

Мабуть єдиним з встановлених українцем, що прибув до Австралії після революційних подій 1917-1920 рр. був етнічний українець з Сибіру І. Іванець, який організував недалеко від м. Дарвін досить ефективне фермерське господарство. До емігрантів міжвоєнної пори варто віднести й Є. Антоніцина, який приїхав у 1932 р. у Сідней, а потім оселився у Квінсі. У передвоєнний період ще кілька українців, що проживали на Далекому Сході, переїхали на австралійський континент (М. Мережаний, М. Пирогів, Г. Дончак й ін.). Наприклад, М. Мережаний, уродженець Одещини, залишив Україну в 1924 р., однак діставався до Австралії лише в 1938 р. через поселення українців на Далекому Сході, започатковане в результаті Столипінської аграрної реформи - Сірий Клин. Ймовірно, що таким чином він рятувався від більшовицької влади, яку на той час вже було встановлено на території України і Росії. У Брісбені він брав активну участь у громадському житті, зокрема багато років був диригентом хору громади і проповідником української євангельської церкви [6, с.41]. Г. Дончак був президентом Української Національної Ради на Далекому Сході.

Як можна побачити, ця перша хвиля українських мігрантів до Австралії була нечисленною і мала переважно економічний характер. Набагато численнішою стала друга хвиля української міграції, яка сформувалась наприкінці 1940-х рр. Унаслідок Другої світової війни сотні тисяч українців опинились на території Німеччини і Австрії у таборах для переміщених осіб (Ді-Пі, походить від англійського «displaced persons»). За даними Ю. Макара, загалом на Заході опинилось близько 3 млн. українців, 300 тис. з яких уникли репатріації. Після того, як на початку 1947 р. було дозволено еміграцію із Західної Німеччини та Австрії, наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. вони розселились у багатьох країнах світу. На початку 1947 р. було дозволено еміграцію із Західної Німеччини та Австрії, але лише в європейські країни: в Англію виїхало тоді 28 тис. українців, Бельгію – приблизно 10 тис., Францію – 5 тис., Південну Америку (Аргентину) – 5 тис. осіб. Після ухвалення в США закону, відомого під назвою «Закон Ді-Пі» (1948 р.) цю квоту збільшили і дозволили додатково емігрувати 205 тис. переміщених осіб (у 1950-му цю число було збільшено до 315 тис. на рік). Дали згоду на поселення 100 тис. осіб уряди Австралії та Канади. У результаті до США виїхало 60 тис., до Канади – 30 тис., до Австралії – 20 тис. чол. [11, с.62-63].

Загалом Австралія прийняла близько 200 тис. чол., 10% з яких склали українці. Це рішення було зумовлено потребою підвищення обороноздатності країни, зростання промисловості і більш ефективної експлуатації природних ресурсів, пом'якшити брак робочої сили і сприяти розширенню ринків збуту. Під час війни на Тихому океані австралійці гостро відчули свою вразливість, і навіть профспілки погодились з тим, що зі стратегічних міркувань треба вітати іммігрантів, що заселяють країну. До того ж, Австралія в перші повоєнні роки відчувала гостру нестачу в робочій силі (особливо молоді), що виник через

низьку народжуваність в період кризи і депресії 30-х років. Масова імміграція надавала можливість заповнити ці прогалини. Еміграційна програма уряду передбачала збільшення населення країни за допомогою мігрантів на 1%.

Перший корабель з українцями «SS General Stewart» прибув у Західну Австралію у лютому 1948 р., другий корабель «General Black» – в квітні у Вікторію, третій корабель «General Sturgis» – у травні цього ж року до Нового Південного Уельсу [12]. Інші кораблі привезли українців протягом наступних кількох років.

До цієї групи входили остарбайтери; втікачі-біженці з України; біженці з Галичини, Холмщини й Підляшшя - українських територій, що входили до так званого Генерального Губернаторства - тимчасової адміністративно-територіальної одиниці, утвореної під час Другої світової війни у центральній-східній частині Польської держави гітлерівським урядом; групи так званих «старих емігрантів» з Польщі, Білорусі, Східної Німеччини і Чехо-Словаччини; полонених радянської армії, представників духовенства. За соціальним складом ця група складалась з колишніх українських селян, робітників, професорів університетів, лікарів, інженерів й представників інших професій, які приїхали за дворічним контрактом австралійського уряду виконувати будь-яку роботу незважаючи на їхній фах. Переселенці цієї хвилі належали до політичної еміграції, адже вони не хотіли повертатись на батьківщину, в Радянський Союз, за політичними мотивами й обрали життя на чужині.

Відразу після прибуття до Австралії українці згуртувалися, розпочалося громадське і церковне життя, а після закінчення контракту з урядом вони оселилися в усіх шести штатах країни, утворивши українські громади. Для координації дій і співпраці вони об'єдналися в Союз Українських Організацій в Австралії. Окрім того, розпочав діяльність Союз Українок Австралії, молодіжні організації «Пласт» і СУМ, утворилися спортивні товариства. Ветерани двох світових воєн, колишні вояки УПА також створили свої організації. На кінець ХХ ст. чисельність української громади зросла вдвічі й вона добилася настільки значних успіхів у громадському та культурному житті, що їх можна порівняти лише з досягненнями багатомільйонної північноамериканської української діаспори.

Список використаних джерел і літератури:

1. Українці в Австралії. Посольство України в Австралії. URL: <https://australia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/320-ukrajinci-v-avstraliji> (дата звернення 01.06.2020).
2. Костриця М.Ю. *України не соромився, Україною – гордився: Миклухо-Маклай і Україна*. Житомир : Малин, 1996. 31 с.
3. Бойчук М.І. *Лицар гуманізму: Микола Миколайович Миклухо-Маклай*. Чернігів : Чернігівські обереги, 2011. 100 с.
4. Вакуленко П. *В джунглях Нової Гвінеї: життя і пригоди українського дослідника Миклухи-Маклая*. Аделаїда : Єдність, 1952. 79 с.

5. Альманах українського життя в Австралії / за заг. Ред. В. Шумського, М. Шумського. Сідней : «Вільна думка»; Фундація Українознавчих Студій Австралії, 1994. 936 с.
6. Енциклопедія Української Діаспори / за заг. Ред. В. Маркуся. Київ : Наукове Товариство ім. Шевченка, НАН України, 1995. Т. 4: Австралія – Азія – Африка. 248 с.
7. Зернецька О.В. Дмитро Нитченко: Життя навпіл. Патріарх першої генерації українців в Австралії. *Всесвіт*. 1992. № 5-6. С. 168-171
8. Australia's migration history. National heritage center. URL: <http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/belongings-home/about-belongings/australias-migration-history/index.html> (дата звернення 01.06.2020).
9. The immigration debate in Australia: World War I and its impact. Parliament of Australia. URL: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1516/WW1Immigration (дата звернення 01.06.2020).
10. Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан/ *Наукові записки. Історичні науки*. 2007. Вип. 9. С. 9-19.
11. Лановик Б.Д., Траф'як М.В., Матейко Р.М., Матисякевич З.М. *Українська еміграція від минулини до сьогодення*. Київ : Вища школа, 1997. 520 с.
12. History of Ukrainians in Australia. Australian Federation of Ukrainian Organisations. URL: <https://www.ozeukes.com/ukrainians-in-australia/history-of-ukrainians-in-australia/>(дата звернення 01.06.2020).